

УДК 37.022(44)Ален:101.1
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.3>

М. Є. Мартьянова

старший викладач кафедри іноземних мов
Запорізького державного медичного університету

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ АЛЕНА ТА ОЛІВ'Є РЕБУЛА

Статтю присвячено дослідженню ідей французьких педагогів Алена (1868–1958) та Олів'є Ребула (1925–2002). У статті визначено мету філософії освіти, представниками якої є обидва освітянина. Приділено увагу основним паралельним педагогічним поглядам вчених.

Першим принципом є виховання ввічливості і поваги, який необхідний в умовах мультикультурного суспільства для підтримки мирного співіснування та терпимості до інакодумства. Другим принципом є точне формування ідей та власної позиції, яку описано як фундаментальну навичку учнів. Вказано, що найкращим способом для досягнення цієї мети є написання есе обсягом у дві сторінки. Зазначено, що вивчення лексичного поняття слова та правильне його використання допомагає уникнути комунікативних непорозумінь та зменшити ризик маніпуляцій. Висвітлено зв'язок ставлення до освіти з правильним трактуванням професійних понять. Наступним питанням є наповнення навчального матеріалу. Обидва вчених є представниками гуманітарного профілю, що пояснює направленість їх рекомендації щодо цієї проблеми. Французькі педагоги погоджуються з думкою, що найкращим джерелом для вивчення гуманітарних дисциплін є художня література. Уважний розгляд героїв, їх життєвий вибір та його наслідки роблять учнів більш підготовленими до вирішення життєвих завдань. Особливу увагу віддають ретельному аналізу байок, що сприяє кращому розумінню метафоричних значень. Доведено, що вивчення класичних творів, які відображають несучасні погляди, сприяє розвитку критичного мислення. Четвертим спільним дослідженням вчених є вивчення педагогічного дискурсу. Зазначено, що педагогічний дискурс під впливом економічних факторів частково запозичує рекламну лексику для привернення уваги. З'ясовано, що Олів'є Ребул вважає таку тенденцію загрозливою, пояснюючи це нетривалим ефектом, який мають методи зацікавлення, та відсутністю тренувань вольових якостей. Відповідно, обґрунтовано висновок, що ідеї Алена і Олів'є Ребула залишаються актуальними і нині.

Ключові слова: філософія освіти, ввічливість і повага, методи навчання, педагогічний дискурс, художня література.

Постановка проблеми. Освіта є одним із пріоритетів будь-якої держави, адже без розвитку освіти неможливий економічний, політичний або культурний розвиток. Початок ХХІ ст. є переломним періодом, коли людство переходить на новий рівень життя, разом із тим стикаючись із низкою проблем. Питання достовірності й якості великої кількості інформації, нових методів цифрового навчання є актуальними для сучасного освітянина. З розвитком нових технологій ми спостерігаємо збільшення попиту на альтернативні види освіти, такі як онлайн-курси та різноманітні комп'ютерні програми. Але їх ефективність залежить від вольових зусиль учнів та належної бази. Методи, які формують ці якості, чудово представлені в педагогіці представників філософії освіти. Завдання філософії освіти полягає в поєднанні методологічного апарату педагогіки з різноманітними світоглядними концепціями філософії. Одним з яскравих представників цього педагогічного напрямку Франції є Алєн (Еміль-Огюст Шартє), який пропагував методи мислення, що базувалися на формуванні в учнів вольових та моральних якостей. Ідеї Алєна про

пацифістську педагогіку та роль вивчення гуманітарних дисциплін у формуванні інтелектуальної особистості вплинули на вчених, які продовжили його дослідження. Одним із послідовників Алєна був французький філософ та професор Університету гуманітарних наук Стразбурга О. Ребул (1925–1992), який впроваджував ідеї Алєна у практику та наводив докази його позачасової актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці розглядають Алєна як педагога і філософа, досліджуючи: впровадження пацифістських ідей в освіту (А. Баррал, Г. Біанка, Б. Жакоміно, Р. Магіорі, Р. Фераро), взаємозв'язок філософії й освіти (Т. Болман, М. Хєпо, Р. Ховал), вплив художньої літератури на становлення інтелектуальної особистості (Д. Перно, С. де Саці), методи формування вольових якостей учнів (Б. Бім-Бад, Ф. Форей). Дослідженню окремих аспектів педагогіки О. Ребула також присвячені праці (Р. Дурет, Р. Пайот, А. Ром).

Мета статті – проаналізувати, охарактеризувати пріоритетні принципи педагогічні концепції Алєна й О. Ребула та оцінити їх актуальність.

Виклад основного матеріалу. Обидва вчених є представниками філософії освіти, адже їхні світоглядні теорії мали за мету формування вільної, всебічно розвиненої, гармонійної особистості, яка завдяки вольовим зусиллям могла існувати у злагоді з природою та суспільством у період постійних модифікацій.

Вивчаючи роботи Алена «Судження про освіту» [5], «Судження про літературу» [6], О. Ребула «Філософія освіти» [10] та присвячену їм публіцистичну літературу, ми виділили ключові паралельні напрями в педагогічних концепціях вчених.

Першою з них є питання про **виховання ввічливості і поваги** під час освітнього процесу. На думку Алена, виховання цих принципів впливає на здатність людини уникати конфліктних ситуацій та виховувати терпіння до інакodomства [5]. Найкращим способом побачити наслідки нехтування культури спілкування та ознайомитися з навичками ефективної комунікації Алел вважає вивчення історії, а саме причини виникнення військових конфліктів. Вчений наводить приклад Наполеона, чий згубна поведінка та нетерпіння спричинили війни та смерть по всій Європі [5]. О. Ребул погоджується зі своїм попередником щодо важливості популяризації пацифістських принципів у навчанні, особливо ввічливості. Він вважає, що сучасне демократичне суспільство з його мультикультурністю базується на повазі. Демократичне суспільство – це громадяни, які є «свідомими, автономними особистостями» [9, с. 10]. Кожне суспільство має особливості та цінності, які залежать від епохи та культури. Прикладом сучасних європейських цінностей є боротьба за гендерну рівність, що не притаманно азійському світу. Саме тому для гармонізації та виховання взаємоповаги та терпіння освіта має базуватися на загальнолюдських цінностях, які, за думкою О. Ребула, становлять «загальний культурний мінімум», тобто виказування вільного судження з можливістю мирного спілкування як із прихильниками твоїх поглядів, так і з опонентами [9, с. 11]. Завдяки роз'ясненню закономірності ввічливого спілкування та поважного ставлення до оточуючих відбувається інтеграція учнів як громадян суспільства з високим рівнем моральних та культурних властивостей. Також невід'ємною властивістю продуктивного спілкування є володіння мовою та вміння правильно формулювати власні думки.

Наступною тотожною позицією обох педагогів є проблема **формування ідей та власної позиції**. Особливу увагу Алел уділяв пошуку ефективного методу, який допоміг би учню правильно виражати свої думки. Враховуючи власний досвід, Алел доходить висновку, що найкращим завданням є написання есе, в якому учень практикується висловлюватися стисло та лаконічно. На

основі вивчення стилю вченого встановлено, що він використовував такий підхід до написання своїх власних праць, обсяг яких не перевищував двох сторінок. Сприйняття світу Алел зводить до судження, і саме тому ігнорування навчання правильно його виказувати призводить до помилкових поглядів. Французький вчений підкреслював, що кожний новий вираз не є окремим реченням, а виникає як висновок попереднього аргументу. В усному мовленні досить важко виказувати свої думки логічно та послідовно, саме тому Алел наполягає на важливості письмових вправ на початку навчання. Під час написання твору або есе учні мають більше часу для роздумів та аналізу коректності своїх ідей, разом із тим вчитель має більше можливості допомогти виправити помилки та направити на пошук правильної стилістичної структури [5].

Якщо Алел приділяв увагу розробці різноманітних методів навчання, а саме правильного виказу думок, то О. Ребул досліджував наслідки понять, які не мають визначеної детермінації та можуть вільно трактуватися. Насамперед це стосувалося педагогіки, бо напрям освіти та результат залежать від правильного розуміння поняття. О. Ребул наголошує, що багато років ціль школи полягала у передачі знань від вчителя до учня. Нині є велика кількість інформаційних джерел, які можуть виконувати цю функцію, і саме тому школа має змінюватися та модифікуватися. У зв'язку з активним пошуком нових методів навчання поширюється думка, що класична шкільна освіта протистоїть стихійності, творчості та свободі. Враховуючи це, О. Ребул намагається розкрити причини такого ставлення до шкільної освіти. Вчений пропагує уважно ставитися до метафор та змістового значення слова. Як приклад, він аналізує фразу «передавати знання», яка асоціюється з класичним навчанням, щоб пояснити вузьконаправленість цієї дії. Слово «передача» означає залучення агента (в цьому разі викладача) та пасивного отримувача (студента). У контексті навчання інформація має бути не лише отримана, але й обдумана та інтегрована в практичну площину, що є необхідною умовою сучасного навчання [10, с. 13]. Саме тому навчальні заклади, які асоціюють викладання як «передачу знань», не можуть надати учням освітні послуги, які допоможуть успішно інтегруватися в сучасне суспільство. Водночас вчений розглядає сучасний слоган «вчитися навчатися», який передбачає оволодіння учнями методами пошуку інформації та алгоритмами її використання [10, с. 14]. У цій ситуації вчений застерігає від відмови класичних методів, наголошуючи на тому, що не варто забувати про зміст, інформацію, яку необхідно вивчати, а деяку і напам'ять.

Наступне питання, яке порушують французькі вчені, полягає в **наповненні навчального мате-**

ріалу. Ален неодноразово наголошував на тому, що найкращим навчальним матеріалом для гуманітарних дисциплін є вивчення класичних творів. У своїй роботі «Судження про літературу» вчений розглядає літературні твори французьких, англійських та російських класиків та вказує на приклади, які можна використовувати при вивченні літератури, французької мови, історії, філософії, політології, риторики та культурології [6]. Велику роль у пізнанні дійсності людини, згідно з Аленом, відіграє розуміння та розпізнавання метафори. Саме тому при вивченні класичних творів необхідно приділяти увагу осмисленню метафоричних значень, що через мовні категорії відображають картину світу. О. Ребул погоджується зі своїм колегою та додає, що ціль навчання полягає в тому, щоб навчити учня ставити нові проблеми, надавати інформацію, над якою він навіть не задумувався, навчити черпати ідеї з різних сфер. Вчений приводить приклад вивчення байок, які з психологічної точки зору тяжкі для дитячого розуміння, але їх мета полягає у виявленні хитрощів, обману, жорстокості та поясненні їх наслідків [10, с. 12]. Таким чином, на заняттях літератури учнів вчать моральним принципам та завуальовано описують ситуації, з якими неодмінно зіштовхнуться в майбутньому та дають теми для загальної дискусії та рефлексії.

Дедалі більше вчених порушують питання критерії відбору літератури, яка викладається в навчальних закладах. Як і Ален, О. Ребул впевнений, що класичні твори, художні та наукові, мають обов'язково вивчатися у школі та університеті. Ален підкреслює значення художньої літератури, стверджуючи, що всі романи психологічні. Особливо він виділяє роботи Бальзака та Стендаля, які характеризуються стислим стилем та «впорядкованим вираженням думки» [6]. Вчений заявляє, що «художня література вчить передавати одну й ту саму ідею різними стилістичними способами, насолоджуватися різноманітністю мови та роздумувати над контекстом» [6]. Своєю чергою його колега заявляє, що класичні твори дають змогу розширювати кругозір, спонукаючи учнів розглядати сфери, які до певного періоду їх не цікавили. О. Ребул наводить приклад «Республіки» Платона, який описує освіту як життєвий вибір. Згідно з цим трактатом, для формування інтелектуальної людини необхідно 50 років, але більшість не досягає необхідного рівня. Грецький філософ пропонував світову ієрархію, яка ґрунтується не на економічних, а на інтелектуальних принципах [9, с. 12]. Такий підхід відрізняється від сучасного, оскільки учні та студенти вивчають не лише популярні та успішні ідеї великих людей та вчених, але й розглядають дискутовані гіпотетичні питання, що змушує мислити незаангажовано та критично.

Обидва вчених вивчали **педагогічний дискурс** та експериментували над впровадженням різноманітних методів педагогічної майстерності. Розмірковуючи щодо останнього, Ален зазначає, що досить часто молоді викладачі в бажанні отримати позитивну «віддачу» від аудиторії починають «загравати» з нею. Це призводить до домінування ігрових методів навчання, які, на думку Алена, мають більш розважальний характер, ніж пізнавальний. Своєю чергою французький викладач надавав перевагу прийому контрастної поведінки під час уроку, змінюючи захоплене читання матеріалу з відчуженістю, яка інтригує учнів та привертає їх увагу [5]. Будучи представником наступного покоління, О. Ребул зазначав зміну тенденцій в освітньому дискурсі, а саме популяризацію рекламних термінів. Прикладом використання рекламної лексики може слугувати такий популярний педагогічний термін, як «мотивація», який прийшов від рекламного дискурсу [10, с. 14]. Порівняємо мету педагогічного і рекламного дискурсу. На думку О. Балдіної, головною ціллю реклами є привернути увагу до будь-якого предмета або об'єкта, надати інформацію про товар чи послуги для їх успішної реалізації [1, с. 5]. М. Кухта визначає педагогічний дискурс як комунікативну діяльність, що реалізується в навчальному спілкуванні, де акцент ставиться на стимулювально-мотиваційне спрямування. Найпопулярнішу рекламну модель, запропоновану Е. Левісом, частково вбачаємо в сучасній освіті. Вона складається з таких етапів: привернути увагу, викликати інтерес, викликати бажання, дати аргументи на користь товару або послуг, спонукати купувати або скористатися послугами [3, с. 4].

Як ми бачимо, ціллю обох дискурсів є стимулювання. З появою великої кількості інформації та технічних можливостей дедалі частіше постає питання про проблему зацікавленості учнів. Популяризація ігрових методів демонструє, що освіта починає копіювати рекламну модель. На заняттях вчителі намагаються привернути увагу учнів «гарною картинкою» або новизною сучасних технологій, але, як показує практика, ця техніка має недовготривалий ефект. О. Ребул передбачив такий результат, вважаючи, що «нова освіта» швидка, суб'єктивна та характеризується домінуванням професійного навчання над гуманітарним, що призводить до більшої соціальної нерівності [8, с. 501]. Згідно з Аленом та О. Ребулом, філософія освіти має всі необхідні засоби для уникнення цієї проблеми, адже її мета полягає у вивченні як філософських питань (наприклад, характер знань, які варто викладати, освітньої рівності та справедливості тощо), так і проблем, що стосуються конкретної освітньої політики та практики (наприклад, продуктивність стандартизованих навчаль-

них програм та тестування, соціальний, економічний, правовий та моральний аспекти конкретних механізмів фінансування, обґрунтування рішень щодо навчальних програм тощо). Ідеї Алена базувалися на вченні великих філософів: Сократа, Платона, Декарта, Монтеня, Гегеля, що, за словами О. Ребула, є відправною точкою у формуванні філософії виховання [8, с. 502]. Таким чином, класична філософія вчить краще розуміти проблеми сучасного світу, даючи змогу аналізувати вже доведені гіпотези. Взаємодія філософії та освіти завжди приводила до певного вектора соціального, культурного та духовного розвитку.

Висновки і пропозиції. Отже, вивчивши ідеї французьких філософів і педагогів Алена та О. Ребула, робимо висновок, що обидва вчених досліджують принципи структури освітньої системи та виявляють їх роль у житті суспільства з метою мирного співіснування та взаєморозвитку з природою. До пріоритетних принципів їх концепцій можемо зарахувати:

1) виховання ввічливості й поваги, які є необхідними якостями, що сприяють не лише успішному спілкуванню та розвитку демократії, але й виховують терпимість до інакомислення;

2) коректне, логічне формування ідей та точне використання понять, що допомагає уникнути комунікативних девіацій та зменшити ризик маніпуляцій;

3) якість навчального матеріалу, що формує світогляд учнів. Вивчення класичної художньої літератури, яка описує велику кількість людських характеристик та життєвих ситуацій, робить учнів більш підготовленими до вирішення життєвих завдань;

4) проблема активного використання рекламного дискурсу в освітньому просторі, що призводить до популяризації методів, заснованих на ефекті зацікавлення, та зменшує мотивацію дітей до виконання складних занять.

Як ми бачимо, зазначені пункти націлені на формування вільної особистості, яка володіє критичним мисленням, вольовими та комунікативними навичкам, які є фундаментальними в сьогodнішньому суспільстві. Перспективним

є продовження дослідження щодо використання ідей французьких вчених для вивчення проблематики лексичного поняття як необхідного компонента комунікативної компетенції учнів.

Список використаної літератури:

1. Балдіна О.В. Рекламный дискурс в контексте профессионального образования: вып. квалиф. раб. / Уральский государственный педагогический университет. Екатеринбург, 2017. 60 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/156948577.pdf>. (дата звернення 13.08.2020).
2. Карасик В.И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*: сборник науч. тр. Волгоград, 2000. С. 5–20.
3. Куликова Е.В. Языковая специфика рекламного дискурса. *Вестник ННГУ*. 2008. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-spetsifika-reklamnogo-diskursa>. (дата звернення: 13.08.2020).
4. Alain Propos de litterature. URL: http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_de_litterature/alain_propos_litterature.pdf. (дата звернення: 22.03.2018).
5. Alain Propos sur l'éducation. URL: http://classiques.uqac.ca/classiques/Alain/propos_sur_education/propos_sur_education.pdf. (дата звернення: 14.09.2017).
6. Barral A. Etude sur la violence éducative dans "Pédagogie enfantine" et "Propos sur l'éducation" URL: <https://sites.google.com/site/philonewton/les-philosophes-et-la-violence-educative/alain-cela-sent-le-refectoire>. (дата звернення: 15.10.2018).
7. De Sacy S. Alain et la lecture. *Esprit*. 1960. № 283 (4). P. 661–675.
8. Druet, Pierre-Philippe. L'élan humain ou l'éducation selon Alain (L'enfant, 16) by Olivier Reboul. *Revue Philosophique De Louvain*. 1978. Vol. 76, № 32. P. 499–503.
9. Rauch A. Olivier Reboul. *Revue EP.S*. 1991. № 229. P. 9–14.
10. Reboul O. La philosophie de l'éducation. Paris : Humensis, 1986. 127 p.

Martianova M. Comparative characteristics of pedagogical concepts of Alain and Olivier Reboul

The aim of the article is to study the ideas of French pedagogues Alain (1868–1958) and O. Reboul (1925–2002). The aim of philosophy of education, the representatives of which both scientists were, is determined. The author pays attention to the similar pedagogical views.

The first principle is the development of respect and politeness, which is necessary for creating multicultural society where peaceful co-existence and tolerance for dissent dominate. The second one is the accurate formulation of ideas and own positions, which are described as fundamental learning skills. It is said that the most effective way for the goal is to write an essay of two pages volume.

It is emphasized that the studying of lexical concept and its correct using helps to avoid communicative misunderstandings and reduce the risk of manipulations. The connection between the attitude towards the education with the correct interpretation of professional concepts is studied. The next question is the content of educational material. Both scientists are the representatives of humanitarian disciplines which explains the direction of their recommendations to the problem. The French pedagogues express the opinion that the best

source for learning humanitarian disciplines is fiction. The thoughtful analysis of characters, their life choice and its consequences make pupils more prepared to solve life's problems. Great attention is paid to the study of fables, which promotes the better understanding of metaphoric meanings. It is proved that the studying of classical works, which reflect outdated views, promotes the development of critical thinking. The forth scientists' common research is the examining of pedagogical discourse. It is noted that pedagogical discourse partially using advertising vocabulary to attract attention. This tendency was considered dangerous as it based on the short-term effect of methods of interest and lack of willpower training. According to the research, it was concluded and substantiated that Alain and O. Reboul's ideas remain relevant today.

Key words: *Philosophy of education, politeness and respect, learning methods, pedagogical discourse, fiction.*